

24. Історія освітянських бібліотек України [Текст]: науковий збірник / АПН України; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; ред. кол.: П. І. Рогова (гол.), К. Т. Селіверстова (заст. гол.) та ін. – К.: Вирій, 2006. – 404 с.

Аннотація

В статтє исследуются историографические направления и этапы развития научной мысли об истории развития информатизации научных библиотек вузов Украины в течение 1980-2010 годов.

Ключевые слова: историография, информационные технологии, научная библиотека, высшая школа Украины.

Annotation

This article explores historiographical trends and stages of development of scientific thought about the history of Informatization of scientific libraries in Universities of Ukraine for 1980 – 2010 years.

Keywords: historiography, Information Technology, scientific library, higher school of Ukraine.

УДК 94(477) «15»

Іван Ярмошик
(Житомир)

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СВІТЛІ ПРАВОВИХ АКТІВ ЛЮБЛІНСЬКОЇ УНІЇ 1569 Р.

Аналізується правовий процес укладення Люблінської унії 1569 р, роль українських земель у підписанні унії, правові положення документів, котрі визначали статус Волині та Київщини у майбутній Речі Посполитій.

Ключові слова: Люблінська унія, Волинь, Київщина, українські землі.

У 2014 р виповнилося 445 років укладення Люблінської унії, остаточний акт якої був підписаний 1 липня 1569 р. Ця подія пройшла малопомітною в сучасній українській історіографії. Як і в попередні часи, вітчизняні науковці приділяли небагато уваги цій проблемі. Першим з українських істориків, хто детально показав перебіг Люблінського процесу, був М. Грушевський [1, с. 338 – 423]. Він присвятив висвітленню тих подій близько сотні сторінок друкованого тексту і дав негативну оцінку сейму й унії як ланцюгу насильств для українських земель [1, с. 414 – 415]. У радянській історіографії утвердилася думка, що унія була поворотною віхою в історії українських земель, що викликала посилення соціального та національного гніту в Україні, почалася активна полонізація і католизація українських земель [2, с. 250]. У дусі принципів партійності та класовості радянської історіографії дано оцінку Люблінської унії у «Радянській енциклопедії історії України», де стверджується, що «Укладення унії викликало посилення соціального та національного гноблення на Україні і піднесення визвольної боротьби українського народу проти польсько-шляхетських загарбників» і далі зовсім на нашу думку незрозуміле твердження, що Люблінська унія «привела до тривалої боротьби між Російською державою і шляхетською Польщею» [3, с. 40].

Подібного трактування дотримуються і деякі сучасні історики України, що укладення унії сприяло згортанню політичного життя, зростанню економічних утисків, втрати національних традицій та культури [4, с. 107]. Чи не єдиною розвідкою у сучасній історіографії спеціально присвяченою Люблінській унії є стаття Н. Яковенко [5]. У ній проаналізовані зовнішні та внутрішні фактори, які спричинили підписання унії та наслідки, які це мало для українських земель не лише у XVI, але й у першій половині XVII ст. Хоч, на нашу думку, не всі з них варто пов'язувати із підписанням унії, а були спричинені іншими політичними реаліями, пов'язаними із розвитком козацтва як політичної сили та невирішеністю їх проблем у Речі Посполитій. Важко погодитися і з думкою Н. Яковенко, що унія принесла в Україну «розбрат, кров і спустошення, але водночас вивела її зі стану двохсотлітньої сплячки, розбудила для опору й боротьби за виживання» [5, с. 85]. Це теж, на нашу думку, пов'язане з суспільними та політичними процесами, котрі розвинулися на українських землях наприкінці XVI – у першій пол. XVII ст.

Історіографічний аналіз висвітлення проблем унії знайдемо у статті Н. Білоус [6]. У ній представлені погляди польських та українських істориків. Автор констатувала, що Люблінська унія стала поворотним пунктом в історії України і докорінно змінила політичну ситуацію в Центрально-Східній Європі [6, с. 65, 72].

Історіографію Люблінського процесу проаналізував В. Василенко у своїй монографії [7]. Науковець висвітлює погляди на унійний процес польських, російських, білоруських, українських

істориків, констатував широкий спектр тлумачень тих подій, зробив висновок, що спочатку інтерес до цієї проблематики визначався дією позанаукових чинників, тому дослідження зводилися до декларативних тверджень. Справжнє вивчення литовсько-польських угод, на думку історика, розпочалося лише з кінця XIX ст., що дало змогу уточнити фактичний перебіг подій [7, с. 531].

Перебіг Люблінського сейму та документи, котрі там приймалися розглянуті у працях присвячених життю та діяльності князя Василя-Костянтина Острозького. Зокрема аналіз унійних подій через призму участі у них князя знайдемо у монографії Т. Кемпи [8] та В. Ульяновського [9].

Усе ж аналіз положень правових актів Люблінської унії до сьогодні науковцями не проводився. Завданням цієї публікації і стане огляд положень унійних документів, котрі стосуються становища Київщини, Волині, Брацлавщини у складі Речі Посполитої.

Джерельною основою такого аналізу стануть безпосередньо документи унії, опубліковані у збірнику «*Volumina legum*»: «Про землю Волинську» [10], «Про князівство Київське» [11] та матеріали, що стосуються процесу укладання унії: «Декларація про унію» 1564 р. [12], «Рецес сейму Коронного Варшавського в справі Литовської унії» 1564 р. [13], «Про князівство Литовське. Привілей щодо унії Великого Князівства Литовського з Коронаю» 1569 р. [14], «Щоденник Люблінського сейму» [15].

Підбірку документів, які віддзеркалюють унійний процес між Коронаю Польською та Великим Князівством Литовським видали у 1932 р. польські історики С. Кутшеба та В. Семкович, з поміж них є й документи котрі стосуються українських земель [16].

Усі польські та українські історики сходяться на думці, що головним фактором, який дав поштовх до унійних процесів була зовнішня агресія – у XV ст. від Тевтонського ордену, у XVI ст. – з Московської держави, котра загрожувала як Великому Князівству Литовському так і Короні Польській.

Укладання унії було складним і тривалим переговорним процесом, який безпосередньо почався на Варшавському сеймі 1563-1564 рр., де було прийнято «Декларацію про унію» та «Рецес у справі Люблінської унії» та остаточно завершений на Люблінському сеймі 1568 – 1569 рр. Це було завершальним етапом укладання унії, проблема якої постійно була в полі зору правителів Корони Польської Олександра Ягеллончика та Зигмунта I Старого від початку XVI ст. Не забували про неї і їх попередники, починаючи від зачинателя Ягеллонської королівської династії Владислава Ягайла II (Кревська 1385 р. та Городельська 1413 р. унії). Цей процес активізувався і був доведений до логічного завершення Зигмунтом Августом у 1560-х роках. На його шляху було багато складностей, у першу чергу через розбіжності у поглядах на характер об'єднання. Очевидно успіх був обумовлений принциповою, твердою позицією короля. Так, одною із перешкод на шляху об'єднання вбачалося право польського короля (він же і Великий Князь Литовський) на спадкування Литовської землі. Через це Зигмунт Август відмовився від дідовичного права власності на Литовську землю, передавши її Речі Посполитій, обумовивши при цьому можливість іншого майнового забезпечення можливим своїм нащадкам, про що повинен вирішити спільний польсько-литовський сейм [12, s. 29].

Гарячими головами серед польських політиків навіть розглядалася можливість загострення ситуації аж до військових дій проти Литви із запрошенням до війни татар. Все ж Зигмунт Август продовжив унійний процес шляхом переговорів та досягненням домовленостей. Хоч іноді робилося це з погрозами у першу чергу матеріального характеру (позбавлення маєтностей та посад). Чи варто осуджувати правителя держави у такій наполегливості? Все ж унія укладена внаслідок хоч і тривалого та напруженого але переговорного процесу в тогочасних правових традиціях. М. Грушевський зазначив, що король стомлений роками безуспішних старань у справі унії, знеохочений упором литовських панів, був готовий на значні поступки [1, с. 386].

Представники українських земель виступали (після від'їзду з переговорів 1 березня литовської делегації) самостійною стороною переговорного процесу. Переговори про становище і привілеї українських земель у складі майбутнього державного утворення велися окремо і були укладені раніше «Привілею щодо унії Великого Князівства Литовського» (1 липня). Ухвала «Про землю Волинську.» підписана 26 травня, «Про князівство Київське» – 5 червня.

Згадані документи містять історичне обґрунтування правомірності входження Волині, Київщини, Брацлавщини до Польської Корони. Так, у «Рецесі сейму Варшавського» зазначено, що ще до того, коли Ягайло був взятий на Польське Королівство ті землі (Волинь і Підляшшя) належали до Корони [13, s. 31]. Така ж думка і в привілеї «Про землю Волинську», де вказано, що перед правлінням Владислава Ягайла та його сина Владислава III Волинь належала до Корони

Польської і лише король Казимир від'єднав її та передав Великому Князівству Литовському [10, s. 81]. Про першорядний інтерес поляків до Волині засвідчують і виступи коронних сенаторів на Люблінському сеймі. Зокрема на засіданні 26 лютого 1569 р. звучали заяви: «нам собственно нужна Волынь, а об них (литовцах) мы вовсе не хлопочем», «Волынь принадлежит нам помимо унии, когда и состоится уния желаем, чтобы Волынь была при королевстве» [15, с. 117].

Подібну думку про споконвічну приналежність до Корони знаходимо і щодо Київської землі (до якої вжито термін «князівство»). Зазначено, що Київ був і є головою і головним містом Руської землі, а Руська земля з давніх часів була приєднана до Корони Польської, а потім від'єдналася частково через боротьбу, і через добровільний перехід у спадок на ленних умовах до різних княжат, які розірвали її на окремі частини [11, s. 84]. Серед польських сенаторів були й такі, котрі виступали проти інкорпорації Київщини, зважаючи на труднощі її оборони від татарських нападів, це вимагатиме фінансових витрат, тому пропонували залишити її в складі Литви [15, с. 402 – 405].

З-поміж противників приєднання Київщини такі впливові сенатори як Краківський єпископ Пандевський, Краківський, Сандомирський, Брестський, Іновлоцлавський воєводи. Все ж переважила думка, що Київ є важливою фортецею, сторожовим пунктом та воротами до всіх інших руських земель. У першу чергу зважили на стратегічне значення Києва і не лише від татар, а як важливий пункт впливу на литовців [15, s. 405]. М. Грушевський вказав, що сенатори, противники приєднання Київщини, передчували в цьому небезпеку, так як це потім розвалило Польську Річ Посполиту [1, с. 409]. На нашу думку, не приєднання Київщини сприяло занепаду Речі Посполитої, а невирішеність козацької проблеми, якої на час підписання унії ще не існувало, та зростання національної свідомості українського народу у першій пол. XVII ст.

Приєднання Київщини до Корони підтримали й волинські послы, котрі заявили, що Київ здавна належить до Волині, а оскільки Волинь приєднана до Польщі, то щоб і Київ теж увійшов до неї [17, с. 38]. Пізніше волинці заявили, що, окрім Києва, до Волині належать ще й Брест, Пінськ та Кобрин [18, с. 38].

Після таких заяв волинців, деякі польські послы заявляли, що й унії з Литвою уже не потребують, бо уже мають важким обов'язком боронити Литву від Москви, тому Литва може мати свої фінанси і гетьмана [18, с. 38].

Приєднання Волині та Київщини до Корони деякі литовські послы, зокрема підскарбій М. Нарушович, пояснювали від'їздом литовської делегації з Любліна і фактичному усуненню їх від переговорного процесу. Як заявив М. Нарушович, уся вина за відірвання Волині та Києва лежить на панах ради литовських, які виїхали із Любліна і нічого не робили, щоб ішло на краще, тому довели ситуацію до того, що й наймудріший Соломон нічого вдіяти не зміг би. Це й змусило польську сторону вдатися до переговорів із представниками Волині і Києва [19, с. 41]. М. Нарушович зазначив, що волиняни самі собі написали привілей про приєднання так як вважали за найкраще, а король із Коронаю й обіцяли їм такий привілей надати [19, с. 41].

Така ситуація ускладнила подальшу позицію Литовської делегації на переговорах, оскільки приєднання Волині й Києва ускладнило повернення до унійних умов привілею Олександра Ягелончика 1501 р. [19, с. 41], на якому початково наполягали литвини. Якщо до прийняття привілеїв про приєднання Волині й Києва литовці всіляково затягували переговори, згідно вказівок князя М. Радзивіла, то опісля зволікати стало неможливо [20, с. 42]. У ході наступних переговорів із королем та сенаторами литовська делегація просила про повернення Києва до складу ВКЛ і після того усе Велике Князівство буде об'єднуватися із Коронаю. Для цього просили затримати й відкласти присягу Київського воєводи [21, с. 43 – 44]. Однак позиція польської сторони залишилася незмінною. Сенатори заявили, що київський воєвода повинен учинити те, що йому належить. По закінченню зустрічі того ж дня воєвода київський (князь К. Острозький) прийняв присягу перед Коронаю і засів у Коронній раді [21, с. 44]. М.Нарушович наголосив, що насильства над волинцями не чинилося, вони самі поспішили до такого рішення. Таке враження склалося у одного з очільників литовської делегації. Все ж, як засвідчують матеріали щоденника засідань сейму, волинці затягували процес переговорів настільки, що на сеймі 17 травня навіть розглядалась можливість військового тиску на волинян. Планувалося найняти військових людей на залишки податків та на четверту частину тих податків, які надходять і просили короля негайно призначити гетьмана для такого походу [15, с. 371]. Все ж король не пішов на загострення ситуації, а волинські послы 23 травня розпочали складати присягу. Така ситуація дала підставу

М.Нарушовичу назвати волинян найбільшими *instigatorami** (тобто обвинувачами) проти Литви [21, с. 44].

У правових актах унійного процесу містяться блоки економічних, політичних, релігійних, адміністративних прав, які визначали становище українських земель у об'єднаній державі.

До політичних прав віднесемо звільнення від присяги підданства ВКЛ та приєднання до Королівства Польського як вільні до вільних, рівні до рівних; право користуватися усіма свободами і вольностями, що існували у правовій системі Корони; збереження цілісності території та адміністративних кордонів Волинського, Київського, Брацлавського воєводств; збереження попередньої традиції проведення повітових сеймиків. Сюди ж віднесемо військову повинність, на війну ці землі повинні виставляти свої окремішні загони та сплачувати податки відповідно до Коронних звичаїв.

Наголосимо, що українськими князями проблема нової присяги сприймалася досить серйозно. Показовою тут є позиція князя Романа Сангушка. Він брав участь у підписанні привілею від 7 червня 1563 р., за яким шляхетські права і вольності поширювалися на шляхту грецької віри [22, с. 784], в інших сеймових засіданнях, й у підписанні Люблінської унії. На той час він прославився блискучими перемогами над московськими військами під Улою і Чашниками, тому польська й литовська сторони намагалися заручитися підтримкою уславленого полководця. А. Прохаска наводить повний текст досить великого листа, написаного руською мовою, із яким до Р. Сангушка звернувся зверхник литовських магнатів князь М. Радзивілл, запрошуючи його приїхати до Вільно для обговорення проблеми унії з Коронаю. Р. Сангушко не поїхав на зустріч із Радзивіллом.

Загалом український/руський князь Р. Сангушко був вірнопідданим литовської держави і дивився на унію як на необхідність, розуміючи, як польний литовський гетьман, що Литва самостійно не зможе встояти перед агресією Московської держави. Через це він не підтримував тої частини литовської опозиції на чолі із М. Радзивіллом, які остерігалися підписувати унію. Документи не засвідчують чіткого ставлення цього князя до Люблінської унії. Усі дослідники зазначають, що Р. Сангушко, розуміючи політичну необхідність унії через зовнішню небезпеку для Литви, все ж був проти повного об'єднання ВКЛ із Коронаю.

Роман Сангушко мав сумніви щодо нової присяги польському королю, адже він уже склав таку присягу на вірність Литві. Тому перед прийняттям присяги він став на коліна перед королем і просив щоб той, як помазаник Божий, поклав на нього руки і таким чином зняв із нього першу присягу на вірність Литовському князю. Король виконав це прохання українського князя і той прийняв присягу Короні і від своїх волинських маєтків та як Брацлавський воєвода [15, с. 399 – 400]. Присягу він приймав разом із волинськими послами та Брацлавським каштеляном князем Капустою [19, с. 41]. Подібною була позиція щодо унії й інших українських князів – Острозького, Вишневецького, Корецького. Сумніви були розвіяні наполегливою позицією короля Зигмунта Августа, та усвідомленням князями потреби захисту українських земель від ворожих, у першу чергу татарських, нападів. На їх думку, спільно із польськими військами це було зробити легше, оскільки упродовж 50 – 60-х рр. XVI ст. склалися традиції військової співпраці між українськими князями та польськими військами у боротьбі проти татар.

Окремо виділено геральдичний аспект, оговорений у документах унії: при збереженні давніх родових гербів на хоругвах паралельно слід було вживати знак білого орла, як Коронного герба.

Документи унії гарантували збереження обивателям усіх соціальних станів їх давніх родових достоїнств, честі і гідності кожного зокрема. До політичних прав віднесемо гарантію збереження попередніх урядів і служб та призначення на них лише місцевих представників [10, с. 83]. У силі залишалися норми Литовського статуту а судові процеси мали відбуватися згідно його положень.

Найважливішим слід вважати блок економічних прав, зокрема непорушність володіння маєтками та іншою нерухомою та рухомою власністю. Король гарантував збереження не лише володінь, підтверджених офіційними документами, але й володінь де-факто, на які власники не мали належних письмових юридичних підтверджень. Окрім того, на маєтності українських власників поширювалися положення статуту короля Олександра Ягеллончика 1505 р., за яким маєтки не підлягали екзекуції, тобто відбиранню. Даний статут у ВКЛ до унії, не був правочинним.

---

* Інстигатор – головний прокурор, обвинувач, посада у Королівстві Польському введена у 1557 р., у ВКЛ вперше згадується у 1565 р.

До економічних питань віднесемо проблему уніфікації грошового обігу в об'єднаній державі. На українських землях традиційно в обігу переважала литовська монета, як більш якісна і вартісна. Литовці ще у Віленській інструкції 1563 р. наполягали, що монета має бути однорідна, але окрема. При цьому вимагалось щоб монетний двір був як у Короні, так і в Литві, а нова монета допускати в обіг лише з відома сенаторів та інших високих посадовців ВКЛ, у Литві монета повинна мати напис про Велике Князівство Литовське [15, с. 85]. Одна із статей «Привілею про унію...» передбачала уніфікацію монети [14, с. 90]. Цей пункт був виконаний королем Стефаном Баторієм. У 1578 р. він видав монетну ординацію, згідно якої польська та литовська монети були зрівняні метрологічно (вага та проба металу), різнилися лише іконографічними ознаками. Однак на українських землях і надалі традиційно більш популярними залишалися литовські монети [23].

В унійних актах передбачено і певні духовно-культурні права руського населення. Прихильникам православної віри гарантовано вільне богослужіння відповідно до традицій грецької/православної церкви. Окремим пунктом привілеїв гарантувалися права руської/української мови в судових справах, у зверненнях до королівської канцелярії та інших сферах.

Положення документів Люблінської унії слід оцінювати з точки зору тогочасних правових традицій. Представники українських земель були активним суб'єктом переговорного процесу. Аналіз статей згаданих документів засвідчують належне гарантування політичних, економічних, духовно-культурних прав руського населення. Однак жоден з представників тогочасної руської/української еліти не висловив претензій на створення бодай якоїсь автономії українських земель у складі Речі Посполитої.

Під елітою ми, як правило, розуміємо людей заможних, помітних на політичній арені. Сьогодні ми, згаданих князів, назвали б олігархами. Приклад процесів підписання Люблінської унії переконує, що така еліта не є державотворчою силою, у всякому разі в історії України вона такою не стала. Усі вони, у першу чергу, піклувалися про власні інтереси, пов'язані зі збереженням князівських титулів, маєтностей, права обіймати уряди. До цього добавилися й духовні права, як-то збереження прав православної церкви, гарантії від дискримінації православних у суспільному житті українських земель, гарантування прав руської мови, попередніх традицій судочинства тощо. Усі ці права були українською стороною відстояні і отримали юридичні гарантії.

На відносно легкій шлях реалізації унії звернули увагу й автори монографії «Цивілізаційна історія України», пояснюючи це байдужістю української еліти чий вимоги були мінімальними [24, с. 219]. Не погодимося із цією думкою. Вимоги еліти стосувалися усіх сторін суспільно-політичного життя українського населення. До того ж, як зазначалося вище, волиняни самі писали для себе привілеї про входження до Корони і король та сенатори з усім погодилися. Звернемо увагу і на те, що під час складання присяги українськими князями 24 травня архієпископ Гньозненський від імені короля запевнив волинян у тому, що в разі потреби розширити їх вольності, то коли всі разом засядуть у сеймі, розглядатиметься можливість такого розширення прав, якщо вони відповідатимуть коронним законам [15, с. 382 – 383]. Однак, серед вимог ані у 1569 р. ані пізніше, не було навіть натяку на державну автономію. Жоден із представників еліти не висловився з ідеєю бодай якогось автономного статусу українських земель у складі Речі Посполитої.

В українській історіографії поширеною було і подекуди ще залишається твердження про полонізацію, окатоличення українського населення як наслідок Люблінської унії. Автор статті більше схиляється до думки, що Польща на той час була країною з прогресивним державним устроєм, політичними свободами та привілеями, самобутньою культурою, тому унія була шансом прилучення до тогочасної європейської культури. Паралельно відмітимо, що для Литви унія не призвела ні до втрати національної ідентичності, ні культурної самобутності, ні державності загалом. Хочеться нагадати цікаву думку дослідника релігійних процесів у Речі Посполитій Яна Фіялека про те, що прийняття католицької віри з Польщі у 1386 – 1387 рр. послужило для Литви збереженню та розвитку литовської мови та національної культурної ідентичності (сприяло витісненню руської / української мови із діловодства та письменства Великого Князівства Литовського) [25].

Історичне минуле варіантів не має. Тому не хочеться робити припущення, а що було б якби... Польський історик Т. Хинчевська-Геннель в одному зі своїх інтерв'ю з приводу Гадяцької угоди 1658 р, за якою передбачалося перетворення Речі Посполитої в конфедерацію трьох народів (третя складова це українські землі під назвою – Велике Князівство Руське) зазначила, що якби

угода була підписана на 20 років раніше, то не було б вибуху війни 1648 р. [26]. Можна з нею погоджуватися, можна й ні, таке ж припущення ще певніше можна було б віднести до Люблінської унії.

Однак, ідеї української державності у 1569 р. не було. Вона з'явилася пізніше в середовищі козацтва та кіл української шляхти. Перші натяки про неї знаходимо в часи повстання С. Наливайка, певний проєкт висловлював київський римо-католицький біскуп Йосип Верещинський. Остаточно ідея окремишньої української державності оформилася в ході Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького. Саме незаможне козацтво і шляхта стали українською державотворчою силою. Це призвело до гострої боротьби в Речі Посполитій у середині XVII ст.

Джерела та література:

1. Грушевський М. Історія України-Руси / М. Грушевський. – Т. IV. XIV – XVI віки – відносини політичні. – К.: Наукова думка, 1993. – 552 с.
2. Українська Радянська Енциклопедія. – К.: Головна редакція української радянської енциклопедії, 1981. – Т. 6. – 250 с.
3. Радянська енциклопедія історії України. – Т. 3. – К.: Головна редакція Української Радянської енциклопедії, 1971. – 606 с.
4. Бойко О. Історія України. Посібник / О. Бойко. – К.: Академвидав, 2003. – 688 с.
5. Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії / Н. Яковенко // Київська старовина. – 1993. – № 3. – С. 77 – 85.
6. Білоус Н. Люблінська унія 1569 р: історіографічні погляди та інтерпретації / Н. Білоус // УІЖ. – 2010. – № 1. – С. 65 – 83.
7. Василенко В. Політична історія Великого Князівства Литовського (до 1569 р.) в східнослов'янських історіографія XIX – першої третини XX ст.: Монографія / В. Василенко. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2006. – 531 с.
8. Kempa T. Konstantyn Wasjl Ostrogski (ok. 1524/1525 – 1608) wojewoda Kijowski i marszalek ziemi Wołyńskiej / T. Kempa. – Toruń, 1997. – 290 s.
9. Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків / В. Ульяновський. – Київ: видавничий дім «Простір», 2012. – 1370 с.
10. O ziemi Wołyńskiej. Przywilej przywrocenia ziemie Wołyńskiej do Królestwa Polskiego // Volumina legum. Przedruk zbioru praw. – Т. II. – Peterburg: nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859. – S. 80 – 84.
11. O Xięstwie Kijowskim. Przywilej przywrocenia xięstwa Kijoskiego do Korony Polskiej // Ibidem. – S. 84 – 87.
12. Deklaracya o unij // Ibidem. – S. 29 – 30.
13. Reces sejmu Koronnego Warszawskiego w sprawie okolo unii Litewskiej // Ibidem. – S. 30 – 32.
14. O Xięstwie Litewskim. Przywilej okolo unii Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Koroną // Ibidem. – S. 87 – 92.
15. Дневник Люблинского сейма 1569 года: Соединение Великого Княжества Литовского с Королевством Польским. – СПб., 1869. – VII, 780 с.
16. Akta unji Polski z Litwą 1385 – 1791. – Kraków, 1932. – 570 с.
17. Письмо Ходкевича Виленскому воеводе Николаю Радивилу 28 мая 1569 г. // Археографический сборник документов относящихся к истории Северозападной Руси. – Т. VII. – Вильна, 1870. – С. 38.
18. Письмо Ходкевича Виленскому воеводе Николаю Радивилу 31 мая 1569 г. // Археографический сборник документов относящихся к истории Северозападной Руси. – Т. VII. – Вильна, 1870. – С. 38 – 39.
19. Письмо Литовского подскарбия Николая Нарушовича к Виленскому воеводе Николаю Радивилу 5 июня 1569 г. // Археографический сборник документов относящихся к истории Северозападной Руси. – Т. VII. – Вильна, 1870. – С. 41
20. Письмо Ходкевича к Виленскому воеводе князю Николаю Радивилу 6 июня 1569 г. // Археографический сборник документов относящихся к истории Северозападной Руси. – Т. VII. – Вильна, 1870. – С. 42.
21. Письмо Литовского подскарбия Николая Нарушовича к Виленскому воеводе Николаю Радивилу 11 июня 1569 г. // Археографический сборник документов относящихся к истории Северозападной Руси. – Т. VII. – Вильна, 1870. – С. 43 – 44.
22. Prochaska A. Roman Sanguszko (Hetman polny Litewski) / A. Prochaska. // Przewodnik Naukowy i Literacki. – 1898. – R. 17. – № 9. – S. 784.
23. Котляр М. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV – XVIII ст. / М. Котляр. – К.: Наукова думка, 1981. – 91 с.
24. Горелов М. Цивілізаційна історія України/ М. Горелов, О. Моця, О Рафальський. – К.:ТОВ УВПК «ЕксОб», 2005. – 632 с.

25. Fijałek J. Uchrześcianienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu / Jan Fijałek. – Kraków: druk Anczyca i Spółki, 1914. – S. 155.
26. Chyńczewska-Hennel T. Hadiacka unia a hetman Ivan Wyhowski.// Polskie radio dla zagranicy. – 26. VI. 2007.

Анотация

Анализируется правовой процесс подписания Люблинской унии 1569 г, роль украинских земель в подготовке унийных документов, правовые положения документов, определившие статус Волыни и Киевщины в будущей Речи Посполитой.

Ключевые слова: Люблинская уния, Волынь, Киевщина, украинские земли.

Annotation

Analyzes the legal process union of Lublin in 1569, the role of Ukrainian lands in signing union, legal documents items that define the status of Volyn and Kyiv in future Rich Pospolyta.

Keywords : Union of Lublin , Volyn, Kyiv Region , Ukrainian land.